

Xavier Laborda Gil
Retòrica
Universitat de Barcelona

MIGRACIÓN Y MEDIOS DE COMUNICACIÓN SOCIAL: EXTRANJEROS, FORASTEROS Y RECIÉN LLEGADOS

XAVIER LABORDA GIL

XXXI Simposio de la Sociedad Española de Lingüística (SEL) Almería, diciembre de 2001
Mesa redonda: “Discurso e inmigración”

Preámbulo

Un efecto de los discursos periodísticos e institucionales de alienación es la construcción de fronteras ideológicas, que pueden discriminar a ciertos grupos de ciudadanos. Este comentario trata de un caso de discriminación en una ciudad mediana, Sant Cugat del Vallés (Barcelona), que ejemplifica cómo se levantan fronteras en los derechos de sus ciudadanos al distinguir entre propios y “recién llegados” (*nouvinguts*). El caso expone también la esperanzadora noticia de que la reflexión lingüística y su comunicación social ha cambiado positivamente el comportamiento de las instituciones locales y de los medios de comunicación social; la distinción de los “recién llegados” ha dejado de ser un tópico que legitimaba derechos injustos e insolidarios entre iguales.

1. Notas sobre la ciudad de Sant Cugat del Vallès

Población— 61.000 habitantes; crecimiento por flujos migratorios: año 1900, 2.120 h.; a. 1960, 11.127 h.; a. 1970, 20.490 h.; a. 1980, 32.000 h.; a. 1990, 39.316 h.; a. 2000, 55.000 h.; a. 2001, 61.000 h.

Origen de los residentes— España, 96,182% (49.204 h.); UE., 2,105% (1.077 h.); resto de Europa, 0,180% (92 h.); América, 0,991% (507 h.); Asia, 0,270% (138 h.); África, 0,262% (134 h.); Oceanía, 0,010% (5 h.). Total, 51.157 habitantes. (Padrón de enero de 1998).

Lugar de nacimiento de los residentes españoles— Sant Cugat, 17,52% (8.273 h.); Barcelona, 54,63% (25.791 h.); Andalucía, 6,94% (3.276 h.); [extranjeros, 3,45% (1.629)]. (Padrón de 1996; 47.210 habit.)

2. Contexto y corpus sobre los recién llegados (*nouvinguts*)

2.1 Explicación y elogio del tópico

“Vaig llegir la carta que el senyor Ramon Ferreró va publicar reclamant el seu dret a ser considerat un santcugatenc més, malgrat ser, com diuen d’ell, [exogrupo] un *nouvingut*. Vella polèmica aquesta dels *nouvinguts*. Jo també en sóc un, un de *nouvingut*, amb la diferència que ho vaig ser fa cinquanta anys i no quatre com el senyor Ferreró, i per això voldria fer unes reflexions sobre el tema. (...)”

“És evident que [concesión] no hi ha ciutadans de primera i de segona, [autodiscriminación] però sí que hi ha [endogrupo] ciutadans i [exogrupo] gent que té l’habitatge en una ciutat, que no és exactament el mateix. Jo li recomanaria al senyor Ferreró que fes el que hem fet la gran majoria dels [exogrupo] *nouvinguts*. Que passés a ser ciutadà. Que s’unís al gran projecte que és Sant Cugat, que participés en entitats,

associacions, clubs... Si fa tot això i encara algú li diu *nouvingut*, no li faci cas. Sempre hi ha gent que no sap acceptar que els altres també poden ser iguals o millor que ell.”

(J. A. Espina, “Els nouvinguts”, *Els 4 Cantons*, 9-10-1998, p.12.)

2.2 Caracterización del exogrupo

Extranjeros, inmigrantes.— “Sant Cugat és la segona població amb més estrangers del Vallès. La ciutat concentra la major part de nord-americans de tota la comarca. Els nouvinguts pobres: d’aquest percentatge d’immigrants de renda baixa, hi ha un important nombre de persones dedicades al servei domèstic o l’hostaleria.” (*Els 4 Cantons*, 8-5-1998)

Forasteros.— “Artistes **foranis** de totes les disciplines busquen al municipi la inspiració. Encara que ho sembli, això que Sant Cugat és una ciutat d’artistes no és cap eslògan publicitari per atraure **turistes** intrèpids. (...) Provenents de diferents camps de l’art com les lletres, la pintura o la música, tots ells van decidir un bon dia deixar el seu país d’origen per buscar la seva musa a Sant Cugat. Personalitats com Abrams o Hassler porten més de deu anys a la ciutat.” (Redacció, *Els 4 Cantons*, 8-5-1998, p.3)

Recién llegados.— “Aquesta situació, tan personal com política, està fent que l’etapa final d’Aymerich no tingui res a veure amb el final de les etapes dels alcaldes de la meua vida: Barnils, Llatjós, Casas i Nicolau. El primer d’ells, pels anys de mandat ja que li va tocar la dictadura, el segon per ser l’època de la transició amb tota la seva problemàtica, el tercer per ser un **nou vingut** que es convertí en el primer alcalde democràtic de la ciutat i el quart per...” (J. Canals, Gran Sant Cugat, 5-9-1997, p. 4)

2.3 Caracterización del endogrupo

Integrados.— Periodista: “Lluís Recoder té 39 anys i ja en fa uns quants que se sent integrat a Sant Cugat. Com creu que ha de ser el Sant Cugat dels pròxims anys?” L. Recoder: “Ha de ser una ciutat amb caliu humà que ha de fer un gran esforç per integrar tota la gent que ve de fora a la vida de la ciutat; la gent ha de viure, vibrar i sentir Sant Cugat i, per tant, fer seva la ciutat. Sant Cugat ha de destacar per la seva qualitat de vida; santcugatencs i nouvinguts hem de preservar-la.” (Tot Sant Cugat, 24-4-1998, p. 54)

Santcugatenses de adopció.— “En Josep Pujol, nascut a la Segarra, és **santcugatenc d’adopció** des de fa 15 anys.” “Gemma Foj és **santcugatenc d’adopció**. Va néixer a Cercs, al Berguedà, fa 37 anys.” (Redacció, *Els 4 Cantons*, 15-5-1998 y 20-2-1998)

Santcugatenses de pura cepa.— “Joan Aymerich, alcalde de Sant Cugat, Josep M. Cabrerizo, fundador del diari *Els 4 Cantons*, i jo, Josep Canals, creador de la primera galeria d’art de la ciutat, som **santcugatencs de pura arrel** que, juntament amb d’altres hem vist al llarg de la nostra vida la transformació d’aquesta vila de vuit mil habitants, en una ciutat de cinquanta mil que encara segueix creixent.” (J. Canals, Gran Sant Cugat, 26-9-1997)

2.4 Comunicació consistorial

“Renovació padronal del 1996: Enguany tots els Ajuntaments han de fer un nou Padró d’Habitants, que és el registre de tots els veïns del municipi, i tots els ciutadans tenen l’obligació d’inscriure-s’hi. (...) També s’hauran d’inscriure els **nouvinguts** a Sant Cugat que encara no estiguin empadronats.” (Folleto del Ayuntamiento de Sant Cugat, IV-1996.)

2.5 Comunicació científica

“El tema de la pèrdua d’identitat és comú a totes les poblacions que creixen ràpidament a causa de la incorporació de **nouvinguts** (...), de **ciutadans de curta estada**, de presència de persones d’altres països, propers i llunyans (...). És també el moment en què algunes persones es preocupen més que altres per la conservació d’aquest patrimoni [de l’entorn natural], ja perquè pertanyin a la generació que ha viscut el canvi en la pròpia pell, ja

perquè siguin de les primeres onades de **nouvinguts** o els seus fills, i tinguin necessitat de refermar la seva vinculació. Com sigui, i a desgrat d'una bona voluntat indubtable, les seves reivindicacions a voltes esbiaixen vers interessos en excés puntuals i perden la visió de conjunt." ("Editorial", Gausac, 11 (XII-1997.), del Grupo de Estudios Locales)

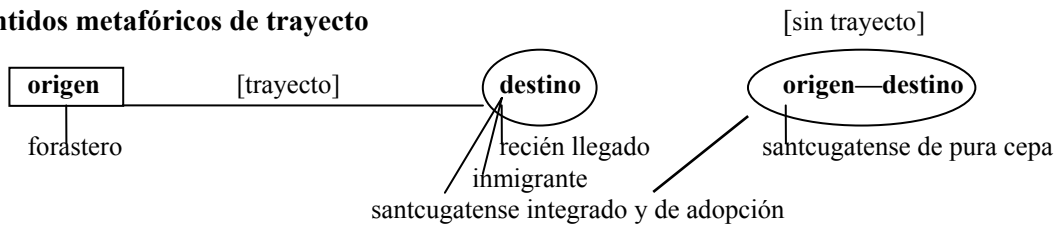
3. Aceptaciones del término *nouvingut*

- *Adj. y mas. y fem.* Que acaba de llegar.
- Especialmente, forastero.
- *Fig. desp.* Llegado a una situación (social, política, económica, etc.) superior sin haber adquirido las maneras, el tono, la educación correspondiente. Advenedizo, intruso.

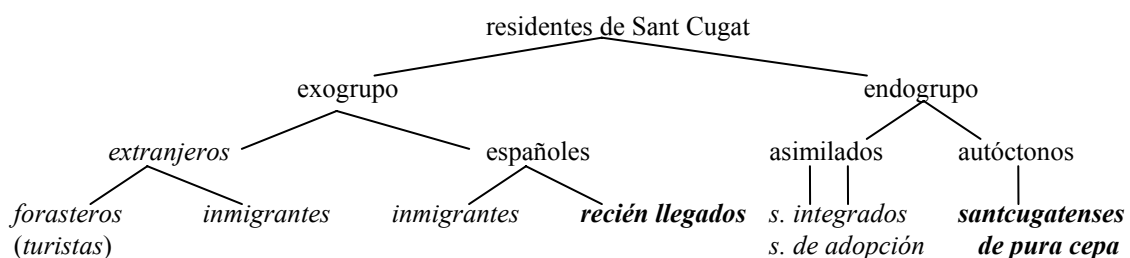
4. Criterios de la identificación excluyente

- Leves— 1) temporal: acaba de llegar (recién llegado);
 2) de pericia: no está aún preparado (novato);
 Severos— 3) de origen: no es de aquí (forastero);
 4) de rango: no pertenece a esta casta (advenedizo).

5. Sentidos metafóricos de trayecto

6. Categorización grupal, prototipos y miembros periféricos

7. Valoración de *nouvinguts*

Categoría disgregadora, eufemística, peyorativa, irrelevante, fantasiosa y discriminatoria.

8. Estrategias compromisivas y sus efectos

8.1 Asertividad: a) social y científica; b) interpersonal.

8.2 Humor: neonomia y antonimia

[Relaciónese cada término con la definición apropiada]

recién llegado veterano	Quien ha sido expulsado o ha partido por fuerza mayor
recién llegado tardío	Quien ya llega tarde, cuando no quede ni un palmo por construir
recién partido	Quien no recuerda cuando llegó pero aún se considera recién llegado

mal partido Quien se ha ido, impulsado por elementos de atracción y no de expulsión

Referencias

- ANTONIO M. BAÑÓN (1996): *Racismo, discurso periodístico y didáctica de la lengua*, Almería, Universidad de Almería.
- M. JOSÉ CUENCA, JOSEPH HILFERTY (1999): *Introducción a la lingüística cognitiva*, Barcelona, Ariel.
- TEUN VAN DIJK (1998): *Ideología*, Barcelona, Paidós, 1998.
- XAVIER LABORDA (1996): *Retórica interpersonal. Discursos de presentació, dominio y afecto*, Barcelona, Octaedro.
- (1998): “Fantàstics nouvinguts”. <http://www.stcugat.org/congres/3> La societat sancugatenca
- RICHARD MITTEN, RUTH WODAK (1993): “On the discourse of racism and prejudice”, *Folia Linguistica*, XXVII/3-4.
- JOSÉ Mª PERCEBAL (1995): *Nacionalismo, xenofobia y racismo en la comunicación. Una perspectiva històrica*, Barcelona, Paidós.